

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN BAZI KARARLARI ÜZERİNDE DÜŞÜNCELER

7/2/1959 tarihinde toplanan uyuşmazlık mahkemesi çeşitli konularda bir takım vazife kararları vermiştir. Bunları bir arada gözden geçirmenin bazı noktaları aydınlatmak bakımından faydalı olacağını düşünerek şu satırları yazıyoruz.

Sıra itibariyle en sonuncu olan E. 958/50, K. 959/5 sayılı kararı önce inceleyelim :

Ankara Asliye Mahkemesi Sekizinci Hukuk Hâkimliğinin 1958/708 esas numarasına kaydedilen bir dâva ile N. S. S. Vekili, Ankara Belediyesinden tazminat istemektedir. Hâkim beyan edilen vazife itirazını «dâvanın haksız fiilden mütevellit tazminat dâvası olduğu» mucip sebebiyle red eylemiştir. Ankara Valiliği bu kararı hukuka uygun bulmuyarak vazife konusunun uyuşmazlık mahkemesinde incelenmesini istemiştir.

Şimdi tazminat dâvasının neden ibaret olduğunu gösterelim : dâvacının arsası Belediyece istimlâk edilmiştir; dâvacı takdir edilen istimlâk bedelini kâfi görmediği için bedelin artırılması talebiyle adliyede bir dâva açmıştır. Hâdisemizin bu dâva ile ilgisi yoktur. Bu dâva istimlâk kanununun, kanaatimizce teşkilâtı esasiye kanununun 51 nci maddesine aykırı olarak sarahaten verdiği vazife dolayısıyla adliye mahkemesinde rüyet edilmektedir. (1)

Dâvacının Belediyeden istediği ve yukarıda numaraları gösterilen uyuşmazlık mahkemesi kararına mahal veren tazminat dâvası bu bedel artırma talebi dışında istimlâk sebebiyle istimlâk bedeli dışında maruz kaldığı zararın telâfisine mütealliktir. Bu zarar istimlâk edilen arsa üzerine yaptıracığı bina için plân çizmiştir ve bununla alâkalı olarak bazı masraflar ihtiyar etmiştir. İstimlâk ile arsa elinden çıktığı için N. S. S. bu masrafların zarar hanesine kaydedilmesi zarureti hasıl olduğunu, Belediyenin bu zararı tazmin etmesi lâzım geldiği kaatine varmıştır. Filhakika plân tanzimi için mimara ödenen ücret gibi istimlâkin doğurduğu bazı zararların meydana gelmesi ihtimali vardır. Bu plân imar müdürlüğünce tasdik edilmiş ise zararın isbatı da kolaylaşmış olur.

(1) Bedelin artırılmasını mahkemeden istemek idarenin bedel tâyini hakkındaki kararı sebebiyle idare aleyhine tam kaza dâvası açmak demektir.

Davalı idare esas hakkında bir cevap vermeden davanın rüyeti adliye mahkemesinin vazifesi dışında olduğunu beyan eyleyerek esasa müteallik cevabını bu itirazın vereceği neticeye talik eylemiştir. Hâkimin verdiği vazife itirazının reddi kararının dayandığı mucip sebebi yukarıda tırnak içinde göstermiştik. Vazife itirazı davaya sebep olan zararı doğuran hâdisenin mahiyetine taallük etmektedir. İdare bu hâdisenin idarî mahiyetli olduğunu beyan etmiş, hâkim ise davacının görüşünü kabul ederek medeni karakterli haksız fiil telâkki eylemiştir. Gerçi uyuşmazlık mahkemesinin takriben iki yıl önce verdiği bir karar (E. 57/2, K. 57/14) «bir davada mahkemenin vazifesi davacının davasını tavsif şekline göre taayyün eder» demiştir. Bu düşünüş tarzının mahkemeleri vazife ihtilâflarında adeta davacıların bir aleti haline getirmek gibi ağır ve âmme intizamı mefhumu ile bağdaşmaz neticeler vereceğini çok geçmeden farkeden yüksek mahkeme bu hatasını tashih eylemiştir.

Şu nokta muhakkaktır ki, vazife meselesi üzerinde zuhur eden ihtilâflarda tarafların iddia ve müdafaası mahkemeyi takyid etmez, mahkeme vazife kararını huzuruna getirilen hâdisenin hukuki mahiyetine göre verecektir; bu mahiyetin neden ibaret bulunduğunu tâyin ve tesbit etmek için hiç şüphesiz mevzuatı ve onların dayandığı hukuk nazariyatını «kül» halinde nazara alacak, teşkilâtı Esasiye kanununun 51 ve 53 ncü maddelerini bu kanunun umumî çerçevesi içinde düşünecek, 3546 sayılı Devlet Şûrası Kanununun A bendindeki «rüyeti adlî mahkemelerin vazifesi dışında bulunan meseleler hakkındaki» ibaresinin 669 sayılı kanun haline gelen lâyihanın adliye encümeninde incelenirken hangi endişeyi gidermek için ve ne maksatla konduğunu göz önünde tutacaktır. Bilhassa idarî karar ve idarî fiil ile haksız fiil arasındaki mesafeyi eyice takdir edebilmek için idare hukukunun klâsik hale getirdiği hizmet kusuru mefhumunun unsurlarını, karakterlerini hesaba katacaktır. Ancak böyle yapıldığı taktirdedir ki, vazife meselesi üzerine hukuka uygun karar vermek mümkün olur.

Uyuşmazlık mahkemesinin verdiği karar şöyle yazılmıştır: «Dava, istimplâk muamelesi yüzünden istimplâk bedeli haricinde maruz kalınan zararın tazmini isteminden ibaret olup, idarî bir tasarruf sebebiyle husule gelen zarara müteallik bulunmuş olması itibariyle Ankara Asliye 8 nci Hukuk Mahkemesince verilen vazife kararının kaldırılmasına ittifakla karar verildi.»

Karar ruh ve maksat itibariyle hukuka uygun olmakla beraber metin bakımından tenkidi icap ettirecek çeşitli kusurları ihtiva etmektedir. Bunların başında «Ankara Asliye 8 nci hukuk mahkemesi» ibaresi gelmektedir.

Mehakimi şeriyenin ilgasına ve mehakim teşkilâtına ait ahkâmı muaddil 469 numaralı kanunun 825 numaralı kanunla muaddel birinci maddesi «buldukları kazanın namiyle asliye mahkemelerinden bahsetmekte ikinci maddesi ise icap eden yerlerde asliye mahkemelerinin müteaddit dairelere takdim edileceğini söylemektedir. Hükümleri meri olan bu metinlere rağmen Ankara Asliye 8 nci hukuk mahkemesinden bahsedilmesi bir dikkatsizlik ve hatalı olarak yerleşmiş bir itiyad neticesi gibi telâkki edilmek icap eder. Bu kusurlu tesmiye o kadar yerleşmiş ki elimize geçen bazı hukuk hakimliklerinin başlıklı kâğıtlarında bunun klişeleşmiş olduğunu görüyoruz.

İkinci derecede zaif gördüğümüz cihet aynı karar içinde «istimlâk muamelesi» ve «idarî tasarruf» tabirlerinin kullanılmış olmasıdır. Hukukta, bilhassa idare hukukunda muamele dava mevzuu olmaz; 3546 sayılı kanunun 23 üncü maddesinin A bendinde «idarî ve karar» dan bahsedilmektedir. Binaenaleyh bir kararda bu iki nevi hareketten bahsedilmek icap eder. Şüphesiz yüksek mahkeme «idarî bir tasarruf» demekle idarî kararı kasdediyor; kararın yukarısında da «istimlâk muamelesi» derken istimlâk kararı demek istemiştir; çünkü muamele karar değil kararın icrasına müteallik evrak üzerinde cereyan eden ameliyelerdir ki, prensip itibariyle bunlara müstakil hüküm terettüp etmez.

Bu kararda dikkate değer nokta hakim haksız fiil teşhisini bir tarafa bırakarak hâdiseye bir idarî karar teşhisi konmasındadır ki bunda yüksek mahkemenin tam isabet kaydetmiş olduğu kararın ittifakla verilmiş bulunmasından da anlaşılmaktadır.

Şimdi davacı bakımından pek nazik bir noktaya geliyoruz. Bilindiği üzere istimlâk kanunu bedelin artırılmasına dair açılacak davalar için on beş günlük kısa bir müddet koymuştur. Muhtemeldir ki, davacı haksız fiil esasına istinat ettirdiği tazminat davasını daha sonra ve meselâ istimlâk kararının tebliğinden dört ay gibi 3546 sayılı kanunun 32 nci maddesinde derpiş edilmiş olan 90 günlük dava açma müddetinin geçmesinden sonra açmış olsun. Uyuşmazlık mahkemesinin bu kararını alan Ankara Asliye Mahkemesi sekizinci hukuk hakimi 4788 sayılı kanunun 17 nci maddesi mucibince vazifesizlik kararı vermeğe mecburdur. Söylemeğe hacet yoktur ki verilen bu vazife kararı temyiz kabiliyetini haiz değildir; çünkü burada hakim hukuk usulü muhakemeleri kanununa göre değil uyuşmazlık mahkemesi kanununa göre karar veriyor. Bu suretle verilmiş bir karar temyiz mahkemesi tedkik edemez; böyle bir tedkik onun vazifesi dışındadır.

Verdiğimiz misale göre davacı bu red kararını tebellüğ ettiği tarihten itibaren on gün içinde Devlet Şûrasına müracaat edecek midir, etmek mecburiyetindedir? Eğer Devlet Şûrasına müracaat ederse Devlet Şû-

rası böyle bir davayı muhakkak surette red eder. Halbuki istimlâk kararı tebliğ edilince bedelin arttırılması için bir taraftan dava açarken diğer taraftan da hâdisenin hukuki mahiyetini araştırıp ona göre bu dâvayı Devlet Şûrasında açmak gerekirdi. Yanlış teşhisten doğan bu neticeyi bertaraf etmek imkânı yoktur.

Yüksek Uyuşmazlık mahkemesinin motörlü vasıtaların çarpışmasından doğan zararların tazmini için açılan davaların adliye mahkemelerinde görülmesi lâzım geldiğine dair ittihaz eylediği kararlara bakıp da hukuk ölçülerinden ayrılmak yoluna gitmemelidir. Bir defa şunu düşünmek lâzımdır ki, uyuşmazlık mahkemesinin bu nevi hâdiseler için istikrar bulmuş gibi görünen kanaati hakikatte böyle değildir. Bu zahiri istikrar 2/Mayıs/1954 tarihinde devlet şûrası birinci reisinin mebus olmasından beri bu makamın münhal bulunması ve 4788 sayılı kanunun dördüncü maddesinin, kanaatimizce, yanlış tatbik edilmesi neticesinde temyiz mahkemesi birinci reisinin uyuşmazlık mahkemesine devamlı olarak reislik etmesiyle reylerin adliyeyi vazifeli görenler tarafında ekseriyet teşkil eylesidir. Devlet Şûrasına Reis seçimini takip eden zaman içinde istikrarlı gören fikrin değiştiğine şahit olacağımıza şüphe yoktur.

Bu bahsi burada bırakarak davacının bu durumda ihlâl edildiğini beyan eylediği hukukunun tazmini çaresini araştıralım. Devlet Şûrası Dava Daireleri Umumî Heyetinden sadır olmuş bir karar bu konuda bize ışık tutabilir sanıyorum.

İdarenin bir kamyonu bir şahsın otomobiline çarpmış ve onu hasara uğratmış. Bunun üzerine otomobil sahibi tazminat talebiyle dava açmış. İdarenin vazife itirazı red edildiğinden hâdise uyuşmazlık mahkemesine intikal etmiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi davayı rüyetle Devlet Şûrasının vazifeli olduğuna karar vermiştir. Bunun üzerine davacı Devlet Şûrasına müracaat etmiştir. Adliye mahkemesinde açtığı davanın kaza tarihinden itibaren 90 gün içinde olmadığını, bu itibarla redde mahkûm bulunduğunu bilen davacı zararının tazmini için idareye de müracaat etmiştir; bu müracaat da 90 günlük mühletin hitamından sonra vukubulmuştur. Ancak davacı bu idareye vaki müracaatında bir hata işlemiştir; bu hata icraî karar ittihazına slâhiyeti olmayan bir bölge mühendisine müracaat suretiyle işlenmiştir. 56/191 sayılı karar (2) «955/113 numaralı davada iptal mevzuu olarak ileri sürülen Karayolları Genel Müdürlüğü 3 ncü Bölge 31 nci şube mühendisliğinin davacıya verdiği red cevabının kat'i idarî tasarruf mahiyetini haiz bulunmadığı anlaşıldığından» denilmek suretiyle davanın reddine karar verilmiştir. Bu ifadeden D. D. U. Heyeti

(2) Bu karar hakkında Ankara Barosu dergisinin 1958 yılının 3 numaralı nüshalarındaki yazımıza bakılabilir.

bu reddi kati idarî tasarruf mahiyetinde görse idi işin tedkikine girişecekti, manası çıkarılabilir. Filhakika kanaatimizce 3546 sayılı kanunun 33 ncü maddesi bu gibi hallerde idareye müracaat imkânını ilgililere vermek için konmuştur. Zarar gören, bu zarar ister karardan, ister fiilden doğsun, bunun mikdarını, idareye tazmin edilmesi lâzım geldiğine dair delillerini toplayarak idareye bunları gösterip tazmin talebinde bulunacaktır. 33 ncü madde idareye bu mesele üzerinde düşünüp taşınmak için dört aylık uzun sayılabilecek bir müddet vermektedir. İdare bu müddet zarfında hâdisenin mahiyetini, vuku bulmasına hangi tarafın kusurunun tesir eylemiş olduğunu, istenen tazminat miktarının hakikate ne dereceye kadar yakın bulunduğunu araştırarak bir karara varacaktır. Şûrasını göz önünde bulundurmak icap eder ki idare bu kararı hislerden uzak ve haksızlığa kaçmamak vazifesinin icabı olan tarafsız bir teşkilât haysiyetiyle bu kararı verecektir; unutulmamak lâzımdır ki, idareye icrai karar ittihazi salâhiyetinin tanınması idarenin bu vasfı sebebiyledir. İdarî karar ittihaz edenlere kanun bu tarzda hareket imkânını veremezdi. Kazaî mercilerden tehiri icra kararı alamayan davacılar hakkında idarenin ittihaz eylediği icraî kararların resen icra edilmesinin sebep hikmeti de idare hakkında kanunun tanıdığı bu vasıftan dolayısıdır. Bu suretle vaki müracaatlara idare müsbet veya menfi bir cevap vermeğe mecbur tutulmamıştır. Kanun yalnız hiç cevap verilmemesi halini nazara almış ve sükûtu menfi cevap olarak manalandırmıştır.

Biz mülâhazaların tesiri altında davacının tazmin edilmesi lâzım gelen zarar mikdarını, idareye tazmin mükellefiyeti doğuran hukukî sebepleri ve bununla ilgili delilleri toplayarak idareye arz etmek ve tazminat hakkını muhafaza ettiğine ve idarenin bu talep karşısında 3546 sayılı kanunun 33 ncü maddesi mucibince hareket etmek mecburiyetinde olduğuna inanıyoruz. Bundan sonra davacı davasını Devlet Şûrasına getirebilir. İdareye bu yoldan müracaat için bir müddet bahis konusu olamaz. Çünkü kanun bu yolda bir müddet koymamıştır. Devlet Şûrası otuz seneyi aşan tatbikattan sonra bu hareket tarzına, bizim bildiğimize göre, yukarıda numarasını zikrettiğimiz karar ile girmektedir.

İş sahipleri için tecrübeye değer bir kanun yoludur.

Kemal Galip BALKAR